

ABOUT SELECTED TURCISMS AND HISTORICISMS IN THE WORK "FORTRESS" BY ISMAIL KADARE

ЗА ИЗБРАНИ ЛЕКСИЧКИ ТУРЦИЗМИ И ИСТОРИЗМИ ВО ДЕЛОТО „ТВРДИНА“ ОД ИСМАИЛ КАДАРЕ

Mihajlo MARKOVIC

University of Tetovo, Faculty of Philology
mihailo.markovic@unite.edu.mk

Abstract

Ismail Kadare, the Albanian writer who researched and wrote about Balkan history and culture in poetry and fiction covering a period of more than 60 years, is a bard of Albanian, European, and world literature. Writing in the shadow of Albanian dictator Enver Hoxha, Kadare examined contemporary society through the lens of allegory and myth in his novels. In the paper in question, we will pay attention to obsolete words, that is, to those lexical word forms that have gone out of active use. Within their framework, we make two types of words: historicisms and archaisms. Historicisms are linked to certain objects or phenomena characteristic of a given historical period, and archaisms serve to name certain objects or phenomena from the past, and today they are named with other words, with their synonyms. The subject of processing in our essay is to cover the basic life and literary trends of the literary great Ismail Kadare, but also to carry out a kind of lexical analysis of the work "Fortress" in more detail, as well as to extract selected Turcisms and historicisms from the said work.

Keywords: Ismail Kadare, lexicon, historicisms, turcisms.

Апстракт

Исмаил Кадаре, албанскиот писател кој ја истражуваше и пишуваше за балканската историја и култура во поезија и белетристика што опфаќа период повеќе од 60 години претставува бард на албанската, европската, но и на светската книжевност. Пишувајќи под сенката на албанскиот диктатор Енвер Хоџа, Кадаре го испитуваше современото општество низ објективот на алегоричката и митовите во своите романи. Ние во предметниот труд ќе посветиме внимание на застарените зборови, односно на оние лексички збороформи што излегле од активна употреба. Во нивни рамки изделуваме два типа зборови: историзми и архаизми. Историзмите се врзуваат за одредени предмети или појави карактеристични за даден историски период, а архаизмите служат за именување на одредени предмети или појави од минатото, а денес се именуваат со други зборови, со нивни синоними. Предмет на обработка во нашиот реферат е да ги опфатиме основните животни и литературни текови на книжевниот великан Исмаил Кадаре, но и подетално да извршиме своевидна лексичка анализа на делото „Тврдина“, како и да извршиме екскерпција на избрани туцизми и историзми од споменатото дело.

Клучни зборови: Исмаил Кадаре, лексика, историзми, турцизми.

Исмаил Кадаре пишува првично поезија со која станал познат, а потоа и проза. До денес, неговите дела се преведени на повеќе од четириесет и пет јазици во светот. Најпознати дела на авторот се: „Сончеви мотиви“ (1968), „Принцеза Аргиро“ (2003), „Генералот на мртвата војска“ (1963), „Тврдина“ (1970), „Хрониките на каменот“ (1971), „Мостот со три арки“ (1978), „Градот на југ“ (1967), „Кој го донесе Дорунтина“ (1980), „Скршениот април“ (1980), „Палата на соништата“ (1981), „Досија X“ (1981), „Ноќ со месечната“ (1985), „Пирамидата“ (1992), „Животот, играта и смртта на Лул Мазрек“ (2002), „Несреќа“ (2010) и други. Неговите алегориски приказни, инспирирани од животот во државниот комунизам, привлекоа меѓународна пофалба, но тој постојано инсистираше

на тоа дека не е политички писател. Пишувајќи под сенката на албанскиот диктатор Енвер Хоџа, Кадаре го испитуваше современото општество низ објективот на алегоријата и митовите во романите. Откако замина за Париз само неколку месеци пред да се распадне албанската комунистичка влада, неговата репутација продолжи да расте. Својата прва збирка поезија ја објавил на 17 години. Имено, за јазикот на писателите од постарата албанска книжевност има неколку прилози и монографии, истражувањата за јазикот на Бузуку, Буди, Богдани, Барди, Матранга, Собранието на Арбер, како и за одредени писатели од времето на албанската преродба: за јазикот на Ноли (Ф. Агалиу), на Наим Фрашери, Исмаил Кадаре (Ш. Рокај), за Аголи (Ѓ. Шкуртај), за јазикот на Сами Фрашери (Ш. Демирај), на Мједа, Де Рада, Коница (Ј. Кастрати), на Јаков Sosa, на Ѓ. Фишта (Ш. Исламај, А. Хаџи), за јазикот и стилот на Мартин Цамај (Ц. Беџири, Т. Топали), за јазикот на Л. Гуракуќ (З. Ѓоцај) итн. (Реџеџи 2006)

Романот во својата разновидност ја воспоставува „некохерентната структура на светот“. Романот е структура во развој, виртуелен свет, кој благодарейќи на фикцијата, воскреснува како иманентна реалност на човекот, како негова метафора на оној кој го поминува светот со посредство на имагинарното. Романот е отворен облик, односно полиморфна структура. Дон Кихот го одбележува почетокот на модерниот роман со полифонична структура на наративниот израз. Романот е во потрага по нов облик, а семантичката содржина на обликот се менува од страна на реципиентот, кој преку актот на перцепцијата и рецепцијата ја одредува субјективно убавината на стилската проекција. Теоретска прагматика, естетиката на гротеската на Кадаре не убедува дека фиктивниот универзум е единствената реалност. Ние не живееме во егзистенцијата, туку во теоријата на егзистенцијата, демонстрира Кафка во Метаморфозите. Романот е отворен облик и е во потрага по нови форми, во потрага по тајната на животот, во потрага по вистината. Светот на романот не треба да се гледа како стварен, туку како игровна референција која ја вреднува објективната стварност. (Lukacs 1950)

Лексикологијата пак, е наука која ги проучува зборовите како единици на лексичкиот состав на еден јазик. Таа е дел од науката за јазикот што ја проучува лексиката, односно зборовниот фонд на еден јазик, а како наука го проучува зборот како елемент на лексичкиот систем, неговата смисловна страна, неговото значење, застапеноста, сферата на употребата, стилските својства и сл. Лексикологијата ги применува зборовите со крајна точност за нивното значење, ги класифицира соодветните зборови и изрази во дадена ситуација, ги употребува одделните групи на зборови во одделни сфери на човековото општење, зборови со широка општа употреба, зборови што им се својствени на одделни стилови. Зборот е една од основните јазични единици. Исто така тој е најмалата јазична единица во говорната низа што се остварува слободно како целост. Зборот е двострана јазична единица, односно секој збор има своја форма и содржина. Под форма се подразбира неговата гласовна структура, звуковна страна, односно неговата материјална страна. (Минова-Ѓуркова 2003) Застарените зборови се оние што излегле од активна употреба. Во нивни рамки izdelуваме два типа зборови: историзми и архаизми. Историзмите се врзуваат за одредени предмети или појави карактеристични за даден историски период. Нивната активна употреба престанала по промените што настанале во одредени области на животот. Значењето на некои од историзмите ни е сè уште познато, но многу од нив веќе се и непознати за поголемиот дел од говорителите на македонскиот јазик. Со архаизмите се именувале одредени предмети или појави во минатото, а денес тие се именуваат со други зборови, со нивни синоними, односно со зборови што се во активна употреба. Застарената лексика се среќава во некои научни текстови, како и во некои литературни дела. (Бојковска, Пандев, Минова-Ѓуркова, Цветковски 2008)

Турцизмите во балканските јазици се навлезени како резултат на повеќевековното османлиско владеење на Балканот. Турскиот јазик, во тој период бил јазик со престиж, односно јазик на власта, кој најбрзо почнал да се распространува низ балканските простори, и забрзано да влијае врз соседните балкански јазици. И покрај тоа што процентот на турцизмите сега е значително намален, сепак некои истражувања покажуваат дека во балканските јазици, како во активната, така и во пасивната лексика има околу 3000 турцизми. Така, иако во некои средини и контексти бројот на турцизмите е сведен на минимум, прашањето за овој вид зборови е сè уште актуелно и на синхронски и на дијакхронски план. (Јашар-Настева 2001) Турското јазично влијание го бележиме и во делото „Тврдина“ на Исмаил Кадаре. „Тврдина“ е роман на светски познатиот албански писател Исмаил Кадаре, првпат објавен во 1970 година во Тирана. Ова дело ја отсликува опсадата на албански замок од турските трупи предводени од главниот командант Турсун Паша. Станува збор за војната меѓу Османлиите и Албанците. Османлиите биле тие кои сакале да ја нападнаат албанската тврдина. На врвот е Турсун Паша, кој се обидува на различни начини да победи, но не успева. Во меѓувреме, Албанците на чело го имаат големиот Скендербег, а тој ја предитрува секоја тактика со којашто Османлиите се обидуваат да ја исткаат. Албанците не се откажуваат и на крајот Османлиите се враќаат таму од каде што се дојдени со наведнати глави и депресивни од големата загуба од една страна, и заслужената победа на албанската нација, од друга страна. (Thomai 1999)

Примери на турски лексички единици во делото „Тврдина“ (на македонски и на албански јазик): *Додека се подготвуваше да замине за Албанија, тој неколку пати се прашуваше дали да земе или не со себе неколку девојки од харемот. (10/28); Султанот го имаше направено ова неколку пати. (13/26); Таа беше најубавата од неговиот харем. (14/22); Челеби бил подготвен да замине кога гледал дека од чадрата на Турсун паша излегуваат неколку членови на советот. (20/20); Помина два оца со куран на рака. (24/10); Понатаму, два дервиши сите шумови молеа молитви. (33/9); Добра ракија? Каде го најде? (41/40); Од страна на големите пожари, оците им читаа на војниците дел од куранот. (44/11); Нивниот фодоллук предизвикува правни привилегии што ги имат како смртни војници – рече Садедин. (49/28); Некои чекори трчаа кон калдрамот. (53/16); Тие треба да ги удираат бедените. Мала грешка во пресметките и гуле паѓа на нашите тела. (59/21); Дојди да правиме сеир од чадрата на командантот- рече шефот на командантот. (59/26); Ендекот за еден миг исчезна како да не беше никогаш. (61/25); Таму-овде низ бедените продолжиле судирите. (64/5); –Аферим!- викна некој позади Турсун паша. (64/31); Еден од чаушите трчаше на коњот во таа насока. (65/28); Звукот на даули и там-тами стана многу звучен. (67/37); Тие ќе се чувствуваа како глувци на дното на еден казан. (69/13); Нејзината светлина рано паднала на кулите на замокот, се спуштала кон високите сидови, а потоа, како широка парема, се всели: полето, кампот, чадрите. (77/11); –Ефенди, слушна тие еден глас и ја свртеа главата. (78/28); Шаторите подигнати еден ден порано веднаш станале како една касапхана. (81/3); Откога зема команда од алајбе за да ја придружува експедицијата, тој спиеа многу малку. (92/11); Без да знае и самат зошто, Мевла Челеби ја сврте главата кон замокот и ги виде големите дамки од зифт на нејзините сидови, што изгледаа како валкани перди. (94/24); Седнат на миндер, брзо ги разгледа извештаите на денот. (100/27); Чауш донесе една мала трпеза, а потоа над неа стави ибрикот со сируп, чаши и сребрена чинија полн со алва. (112/32); Барем да се собере воениот совет за да направиме малку сехир. (138/11); Голем киамет што не ти паѓаше на памет тебе. (145/26); Целатот со својот помошник ги решава затворениците. (149/7); Кај бедените на замокот излегувале навистина една група девојки. (165/4); Една група дервиши бара плоштад да почнаат со својот танц. (173/29); Така што, слушавајќи звукот на*

даулите, веднаш истрчав од чадрата. (182/34); Одејќи право кон чадрата на алајбеј, тие гледаа бескрајни редови војници кои се враќаа од сидот. (201/6); Алајбеј беше сам во неговата чадра. (201/6); На влезот на чадрата, се појави еден од шефовите на главниот командант (202/29); Но чауш беше исчезнат пред тој да зборува. (203/5); Чаушот на Сири Селим, отвори со клуч вратата на големиот кафаз и тие влегуваа внатре. (211/36); –Харам лебот на падишах –викаше слепиот.(215/23); Тој се радуваше што на крајот, се гледаше од далеку големата чадра на шефот на командантот. (216/14); Ете црните фереџи од зифт се трепереа лесно пред неговите очи. (233/33); Црните перди од зифт се трепереа во различни начини. (234/14); Араба со девојките од харемот патуваше сега сам по улици. (242/1); Тркалата на араба направија една монотона бучава. (242/32).

Shembuj të fjalëve turke ne veprën „Kështjella”: Ndërsa bëhej gati për t'u nisur për në Shqipëri, e kishte vrarë mendjen disa herë që të merrte apo jo me vete disa nga femrat e haremit. (10/28); Sulltani e kishte bërë disa herë këtë gjë. (13/26); Ajo ishte më e bukura e haremit të tij. (14/22); Çelebiu u bë gati të ikte kur pa se nga çadra e Tursun pashait dolën disa nga anëtarët e këshillit. (20/20); Kaluan dy hoxhallarë me kuranë në duar. (24/10); Më tutje dy dervishë gjithë lecka murmuritnin lutje. (33/9); Raki e mirë. Ku e gjete? (41/40); Ndanë zjarreve të mëdha, hoxhallarët po iu lexonin ushtarëve pjesë nga kurani. (44/11); Fodullëkun e tyre e shkaktojnë privilegjet e drejta që kanë si ushtarë të vdekjes - tha Sadedini. (49/28); Hapat e dikujt vraponin në kalldrëm. (53/16); Ato duhet të goditin sidomos bedenet. Një gabim i vogël në llogaritje dhe gjylja bie mbi trupat tanë. (59/21); Eja të bëjmë sehir që nga çadra e kryekomandantit – tha kryeveqilharxhi. (59/26); Hendeku për një çast u zhduk sikur të mos kish qenë kurrë. (61/25); Aty-këtu nëpër bedene vazhdonin përleshjet. (64/5); –Aferim!- thirri dikush prapa shpinës së Tursun pashait. (64/31); Një nga çaushët vrapoi mbi kalë në atë drejtim. (65/28); Zhurma e daulleve dhe e tam-tameve u bë shurdhonyesë. (67/37); Ata do ta ndjenin veten atje si minjtë në fundin e një kazani. (69/13); Drita e saj ra në fillim mbi kullat e kështjellës, zbriti në muret e larta dhe pastaj, si një avull i gjerë, përfshiu gjithshka: fushën, kampin, çadrat. (77/11); –Efendi, dëgjuan ata një zë dhe kthyen kokën. (78/28); Tendat e ngritura një ditë përpara menjëherë ishin shndërruar në një kasaphanë. (81/3); Qëkurse kishte marrë urdhërin nga allajbeu për të shoqëruar ekspeditën, kishte fjetur shumë pak. (92/11); Pa ditur as vetë pse, Mevla Çelebiu ktheu kokën nga kështjella dhe pa njollat e mëdha të ziftit mbi muret e saj, që dukeshin si perde të përzitura. (94/24); I ulur mbi minder, i hodhi një sy të shpejtë raporteve të ditës. (100/27); Çaushi solli një sofër të vogël, pastaj vuri mbi të ibrikun me shurup, gotat dhe një tepsitë argjendi plot me hallvë. (112/32); –Së paku të mblidhej ky këshilli i luftës që të bënim një çikë sehir. (138/11); Kiamet i madh që s'të shkonte mendja ty. (145/26); Xhelati me ndihmësin e tij po i zgjidhë të dënuarit. (149/7); Te bedenët e kështjellës kishin dalë vërtet një grumbull vajzash. (165/4); Një grup dervishësh po kërkonin një shesh për të filluar kërcimin e tyre. (173/29); Kështu që me të dëgjuar daullen e alarmit, dola vrap nga çadra. (182/34); Duke ecur drejt çadrës së allajbeut, ata shihnin rreshtat e pafund të ushtarëve që po ktheheshin nga muret. (201/6); Allajbeu ishte vetëm në çadrën e tij. (201/26); Te hyrja e çadrës u shfaq një nga çaushët e kryekomandantit. (202/29); Por çaushi ishte zhdukur përpara se ai të fliste. (203/5); Çaushi i Siri Selimit, hapi me çelës derën e kafazit të madh dhe ata u futën brenda. (211/36); –Haram buka e padishahut-uluriti i verbëri. (215/23); Ai u gëzua që, më në fund, u duk së largu çadra e madhe e kryeveqilharxhit. (216/14); Ja ferexhetë e zeza prej zifti po lëkundeshin lehë përpara syve të tij. (233/33); Perdet e zeza prej zifti po lëkundeshin në mënyrë të përzishme. (234/14); Arabaja me vajzat e haremit udhëtonte tani e vetme në rrugë. (242/1); Rrotat e arabasë bënin një zhurmë monotone. (242/32).

Примери за историзми во делото „Тврдина” (на македонски и на албански јазик): Од овде се гледаа белите знамиња како снег и нивниот казан од бакар што го поврзуваа на едно големо дрво. (8/14); Понатаму како бесконечен рој, светлеа чадрите на главниот дел од

пешадијата, азапи и ешкинциј. (8/18); Поблиску до десната страна, зад војниците на стражата џебелу, биле поставени напаѓачките баталјони, избраните тела на војници, па дури и најубавите војници на сердеѓешлери или војниците на смрта. (8/20); Пашата го слушна и не рече ништо. (12/17); Кампањата го командува Турсун Тунџаслан паша. (17/17); Сега слезе од коњот Курдиџиу, командантот на акџии. (18/21); Кара-Мукбил, командантот на азапи заедно со муфтијата на војната и две санџакбејлери влегоа во чадрата. (19/2); Поминаа повторно многу азапи, овој пат натоварени со јажииња, кратки парчиња дрво и големи греди. (23/30); Векилхарџот на јаничарите направи со шефот на командантот неколку зборови со шифри и збунети терми, поголемите од кои Челеби не ги разбираше. (25/31); Колку што знам јас, парите за градење на оваа топка е дадена од една од султанските валиди за спасение на нејзината душа - рече градоначалникот на султанот. (31/3); Од далеку доаѓаше одвреме навреме гласот на оној што пееше: дуња, дуња. (33/15); Санџакбејлерите зборуваа едниот по другиот. (40/9); Јаничарот се поклони со главата со почит. (43/13); Откако се случи спор помеѓу серденѓешлерите и една мала група акинџи. (48/28); Ние ќе ги покриеме со црна перча лицето и нивните лукави очи, со кои се, до сега слободно видени со луѓето. (51/3); Дојде со коњот Кара-Мукбили и и кажа нешто на пашата. (55/30); На десната кула, замалувањето на ешкинциј беше многу силна. (63/8); Азапите брзо забрзаа меѓу камењата и трчаа над сидот. (64/33); Јаничарите се собраа со стотици во портата. (69/18); Првите серденѓешлери стигна на врвот и се фрлеа над сидот. (70/23); На Челеби му се чинеше дека поминуваат далкелечи. (77/39); Тогаш го фатив за рака и со илјадници маки го изведов од џехнем. (80/34); Можеби може да се нарече астролог на палатата на султанот. (82/30); Нивните акинџии се се подготвуваат за казнени експедиции. (91/22); -Колку што знам јас, твоето оружје зема две акри половина ден. Каде ќе најдеш толку пари? (93/37); Шестотини акри се премногу за твојата плата - рече акинџиу и ги тресна очите полни со сомневање во врска со војникот. (94/7); Вечерва во лагем имаше многу јаничари од кое било друго време. (123/11); -Лагем?- се разбира викаше Лејлаја -лагем ја растажи најмногу од се. (140/36); Санџакбејлерите, гледајќи го ова, веднаш ја избришаа насмевката од нивните лица. (155/25); Секој беше убеден дека зад оградата ќе се случи нешто навистина важно, кога видоа еден куп високи офицери кои доаѓаа од центарот на кампот, а особено кога зад војниците џебелу, тие ги видоа чуварите на главниот командант, а потоа и Турсун Паша, кои дојдоа и стоеше на малку високо место. (161/27); Другиот офицер и еден куп јаничари исто така останаа. (172/8); -Акинџи! Доаѓат акинџиите! (180/13); Тој виде како редот на војниците џебелу се намалија. (181/30); Едно безбедно место, агол, еден ендек. Ендек... лагем. (181/40); Доаѓа нов бран-рече азап. (183/37); Тие чувствува дека некој влезе во лагем како слеп. (185/5); -Тешка работа-рече еден санџакбе со една рака. (196/12); Турсун паша го одложувал наредбата за започнување на нападот врз далкелечи и серденѓешбејлери. (197/20); Чаушбаши, следен од куп бојници, отиде до местото на топовите за да го уапси виновникот. (198/32); Санџакбејлерите слушале и биле изненадени од инсистирањето на шефот на командантот. (209/38); -Ти се дружувааш со јаничарите?- праша шефот на командантот. (214/38); Стотици јаничари, спахи, волонтери, ешкинци, далкелечи, муслимани, се кренаа по скалите што почнаа да гораат. (234/15).

Shembuj nga fjalët historike në veprën „Keshtjella”: Që këndej dukeshin flamurët e bardhë si dëborë të jeniçerëve dhe kazani i tyre prej bakri që po e lidhnin në një pemë të madhe. (8/14); Tutje si një mizëri e pafund, zbardhnin çadrat e pjesës kryesore të të këmbësorisë, azapëve dhe eshkynxhinjve. (8/18); Më afër, më të djathtë, pas ushtarëve të gardës xhebelu, ishin vendosur me radhë batalionet e sulmit, trupat e zgjedhura të dallkëllëçeve, dhe trupat akoma më të zgjedhura të serdengjeshtlerëve ose ushtarëve të vdekjes. (8/20); Pashai e dëgjoi dhe nuk tha

asgjë. (12/17); Fushatën e komandon Tursun Tunxhasllan pashai. (17/17); Porsa kishte zbritur nga kali Kurdishxhiu, komandanti i akënxhinjëve. (18/21); Kara-Mukbili, komandanti i azapëve bashkë me myftiun e ushtrisë dhe dy sanxhakbejlerë hynë në çadër. (19/2); Kaluan përsëri shumë azapë, këtë herë të ngarkuar me litarë, copa drurësh të shkurtër dhe trarë të mëdhenj. (23/30); Veqilharxhi i jeniçerëve bëri me kryeveqilharxhin një bisedë me shumë shifra dhe terma të ngatërruara, shumicën e të cilave Çelebiu nuk i kuptoi dot. (25/31); Me sa di unë, paratë për ndërtimin e këtij topi i ka dhënë një nga validetë e sulltanit për shpëtimin e shpirtit të saj-tha kryeveqilharxhi. (31/3); Që larg vinte herë pas herë zëri i atij që këndonte: Dynja, dynja.. (33/15); Sanxhakbejlerët folën njëri pas tjetrit. (40/9); Jeniçeri përkuli kokën me nderim. (43/13); Posa kishte ndodhur një grindje midis serdengjeshtletëve dhe një grupi të vogël akënxhinjsh. (48/28); Ne do t'ua mbulojmë me perçe të zezë fytyrat dhe sytë e tyre dinakë, me të cilat ato, gjer tani, shikohen lirisht me meshkujt. (51/3); Erdhi me kalë Kara-Mukbili dhe i tha diçka pashait. (55/30); Te kulla e djathtë dyndja e eshkynxhinjve ishte shumë e fortë. (63/8); Azapët u hodhën me shpejtësi midis gurëve dhe vrapuan sipër murit. (64/33); Jeniçerët dyndeshin me qindra brenda portës. (69/18); Serdengjeshtlerët e parë arritën në majë dhe u hodhën mbi mur. (70/23); Çelebiut iu duk se po kalonin dallkëllëçët. (77/39); Ahere e kapa për dore dhe me një mijë mundime e nxora nga ai xhehenem. (80/34); Ndoshta mund të emërohej astrolog i pallatit të sulltanit. (82/30); Akinxhinjtë e tyre po pregaditen për ekspeditë ndëshkimore. (91/22); –Me sa di unë, arma juaj merr dy akçe e gjysmë ditën. Ku do t'i gjesh ti kaq para? (93/37); Gjashtëqind akçe janë shumë për rrogën tënde- tha akinxhiu ngadalë dhe i nguli sytë e zez plot dyshim mbi ushtarin. (94/7); Sonte në llagëm kishte më shumë jeniçerë se çdo herë tjetër. (123/11); –Llagëmi? Sigurisht – ja bëri Lejlaja, - llagëmi e dëshpëroi më shumë se çdo gjë. (140/36); Sanxhakbejlerët, duke e parë këtë gjë, i zhdukën përnjëherësh buzëqeshjet nga fytyrat e tyre. (155/25); Të gjithë u bindën se prapa gardhit do të ndodhte vërtet diçka e rëndësishme, kur panë një grumbull oficerësh të lartë që po vinin nga qendra e kampit dhe sidomos kur prapa ushtarëve xhebelu, panë rojet e kryekomandantit dhe pastaj Tursun pashanë, që erdhi dhe qëndroi në këmbë mbi një vend pak të lartë. (161/27); Oficeri tjetër dhe një grumbull i jeniçerëve qëndruan gjithashtu. (172/8); –Akënxhinjtë! Po vijnë akinxhinjtë! (180/13); Ai pa se si radhët e ushtarëve xhebelu u dendësuan. (181/30); Një vend i sigurt, një brimë, një hendek. Hendek...llagëm. (181/40); Po vjen valë e re- tha azapi. (183/37); Ata e ndjenë se dikush hyri në llagëm si i verbër. (185/5); -Punë e vështirë - tha një sanxhakbe me një dorë. (196/12); Tursun pashai po e vononte urdhërin për të lëshuar në sulm dallkëllëçët dhe serdengjeshtlerët. (197/20); Çauslbashi, i ndjekur nga një grumbull ushtarësh, u nis drejt vendit të topave për të arrestuar fajtorin. (198/32); Sanxhakbejlerët dëgjonin dhe habiteshin me këmbënguljen e kryeveqilharxhit. (209/38); –Ti shoqërohesh me jeniçerët?- pyeti kryeveqilharxhi. (214/38); Qindra jeniçerë, spahinj, azapë, vullnetarë, eshkynxhinj, dallkëllëçë, myselemë, ngjiteshin me furi nëpër shkallët që kishin filluar të merrnin flakë. (234/15).¹

Заклучок

Исмаил Кадаре е познат како писател кој намерно го избегнувал социјалистичкиот реализам, и како такви, неговите дела биле преведени и пофалени од критичарите и читателите низ целиот свет. Тој создаде дело од универзален карактер, вкоренет во Албанија. Кадаре е еден од најистакнатите европски писатели и интелектуалци на 20 век, како и универзален глас против тоталитаризмот. Процентуално, при обработка на овој труд се обработени 86 лексеми (100%). Во лексиката од турско потекло во делото „Тврдина“ се обработени 44 лексички турцизми (56%), и 42 лексички историзми (44%). Делата на Кадаре се непресушен извор за понатамошни лексички и јазични проучувања,

¹ Сите лексички единици се ексцерпирани од делото „Тврдина“ на Исмаил Кадаре.

а ние со нашиот реферат се надеваме дека барем малку ќе дадеме свој придонес во лексичко-семантичките проучувања на делата на еден од најголемите балкански и европски современи книжевници.

Референци

- [1]. Бојковска С. Пандев Д. Минова-Ѓуркова Л. Цветковски Ж. 2008. *Опишта граматика на камедонскиот јазик*. Скопје.
- [2]. Минова-Ѓуркова Лилјана. 2003. *Стилистика*. Скопје.
- [3]. Реџеми Африм. 2006. *Гротеската во романите на Исмаил Кадаре*. ИМЛ Скопје.
- [4]. Оливера Јашар-Настева. 2001. *Турските лексички елементи во македонскиот јазик*. Скопје.
- [5]. Jani Thomai. 1999. *Leksikologjia e gjuhës shqipe*. Tiranaë.
- [6]. Georg Lukacs. 1950. *Studies in European Realism*. London: Hillway.
- [7]. Ismail Kadare. 1970. *Këshjella*. Tiranë.